

להראות עזבה

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון עת"ר
ערש"ק פרשת בא

הקדים לקיחתו ד' ימים - מדוע?

תשובה גם כשהלכ "אטום"

בהגדרת דין עריפת פטר חמור

פתח דבר

בעזתי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שנחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון עת"ר), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויהי"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

היא השכלה הראוי' לשמה - כאשר הדבר בא לידי נסיון, ל"בכך", ואז ממלא את שליחותו של הקב"ה.

וכאשר רואים שמקיים את השליחות במעשה בפועל ממש, הרי לא זו בלבד שכח המעשה הוא בשלימות, אלא כמו שבנוגע למעלת הצדקה שזהו כמשל הגבהת הבנין מתחתיתו שע"ז מעלים את כל הבנין עד לחב"ד בנפש, ועאכו"כ כח האמונה.

אבל אעפ"כ, צריך לידע שהכוונה בכך שאומרים לו לילך ב"דרך ארוכה", היא, לא כדי לייגע אותו, אלא בגלל שזוהי "דרך קצרה" ביחס למילוי שליחותו.

בחמש דקות לא נעשה צדיק גמור!

ועל זה נאמר ב"דף השער" של ספר התניא - "מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד . . . בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י":

אין לחשוב שכיון שתובעים שלימוד פנימיות התורה יהי' באופן המובן בשכל של הגוף ונפש הבהמית,

הרי זה דבר בלתי אפשרי, כי אם ליחיד סגולה בלבד, אלא צריכים לדעת שענין זה "מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד", וכיון ש"התורה היא נצחית" (כמובא בתניא), הרי זה נאמר על כל הדורות ועל כל המקומות ולכל אחד מישראל בפרט.

וממשיך לבאר, שאין לקוות שכאשר יפתח את הספר, הנה כעבור חמש דקות יהי' כבר צדיק גמור . . . ויכול כבר לילך לישון; אלא אומרים לו: עליך לדעת שזוהי "דרך ארוכה", אבל באמת הרי זו "דרך קצרה" למילוי שליחותו, כיון שבדרך זו יש לו את ה"בעזה"י", ש"הקב"ה עוזרו" שיהי' אדם השלם לא רק במעשה ובמדות חג"ת, אלא גם בחב"ד שבנפש, ע"י נגלה דתורה ונסתר דתורה, כך, שאמיתית ההתאחדות עם הקב"ה היא "בדרך ארוכה וקצרה".

ואז נעשה בשלימות כללות הענין ד"לעשותו" - "היום לעשותם", ומזה באים "לקבל שכרם", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(י"ט בסלו תשי"ט)

וזהו "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" - "שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה".

הקדמת תפילה לעבודה זו

כדי לפעול ענין השלום בין נפש האלקית לגוף ונפש הבהמית, שזהו "כלי מחזיק ברכה לישראל" - הנה על זה ישנו ענין עבודת התפלה:

עיקר התפלה היא בקשת צרכיו בתפלת העמידה, ב"ב ברכות האמצעיות שבהן מבקש האדם ברכתו של הקב"ה: "ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל", "מברך השנים", וכיו"ב, ובאופן שיהי' "כלי מחזיק ברכה".

וכדי שיהי' "קרוב ה' לכל קוראיו" - צריך להיות "יקראוהו באמת", שזוהי העבודה דקריאת שמע, "ואהבת גו' בכל לבבך", "בשני יצריך", היינו, לעשות שלום בין היצ"ט ליצה"ר, ולא להסתפק בכך, אלא עי"ז לפעול ענין השלום, חיבור ואחדות, גם בכל הכחות וכל הניצוצות שבחלקו בעולם - שזהו"ע "בכל מאדך", "בכל ממונך" - שכולם יתאחדו ב"ה אחד".

וכאשר ישנו הענין ד"יקראוהו באמת" ע"י העבודה דק"ש - אזי נעשה ענין התפלה (בקשת ברכתו של הקב"ה על כל צרכי האדם) באופן של "כלי מחזיק ברכה".

(י"ט בסלו תשי"ט)

לא להיות 'חסיד בורח'...

לימוד פנימיות התורה צריך להיות באופן שיהי' מובן לא רק לנפש האלקית, אלא להסביר זאת במשלים והסברים שיהיו מובנים גם לשכל האנושי,

וכמו"כ צריך להיות לימוד המביא לידי מעשה: לא רק ללמוד מאמרים שכליים בלבד, ללא "בכך", כך, שכאשר בא לידי פועל אזי ברח החסיד ("חסיד אוטשאק"). . ואין עם מי לדבר; בשעת התפלה עמד בתנועה

של דביקות, אבל כאשר רוצים לשלוח אותו בשליחותו של הקב"ה, לסייע ליהודי וכיו"ב, אזי מתחמק בתחבולות וערמומיות וטוען שאין עם מי לדבר, מאחר שאינו בעל-הבית על עצמו, אלא הוא תחת הבעלות של היצר, נפש הבהמית והגוף וחלקו בעולם - אלא הכוונה היא שהלימוד יהי' באופן של "בכך" בפועל, היינו, שמענין ההשכלה יומשך בעבודת ה',

וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בכמה שיחות ש"אין חכם כבעל הנסיון", כלומר, מתי יודעים שהשכלה

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

Or Hachasidus
Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

מכון אור החסידות
סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,

הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב רפאל לבנוני, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

מקרא אני דורש.....ה

מפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים?

איך מתרץ רש"י קושיותו על ד' הימים בין לקיחת הפסח לשחיטתו? / איך מתקיים "משכו ידיכם מאלילים" בעצם לקיחת השה? / הסברת הטעם לד' ימים בין לקיחת הפסח לשחיטתו שהוא מצד שהיו ישראל "שטופים באלילים"

(נ"פ לקוטי שיהות ח"ו עמ' 114 ואילך)

פנינים פיונים וביאורים קצרים.....ח

בין רשע ושאנו יודע לשאול אתם והכם / בין "תם" ל"טיפש"

יינה של תורה.....ט

תשובה גם כשהלכ "אטום"

כל אחד יכול לשוב בתשובה / עונש פרעה - על שלא "דחק" ועשה תשובה / "לא ידח ממנו נדח" / השפעה על יהודי אינה חוזרת ריקם

(נ"פ לקוטי שיהות ח"ו עמ' 57 ואילך)

פנינים פיונים דרוש ואגדה.....יג

דם ברית מילה ודם פסח / מתניים, נעליים, מקל - להשפיע בכל מקום

חידושי סוגיות.....טו

בהגדרת דין עריפת פטר חמור

יפלפל בשיטת רש"י, דהגדרת העריפה היא חיוב על הגברא בעל הפטר ולא רק על ממונו / עפ"ז יכריע בהחקירה אי יכול להתקיים ע"י אחר ואם מועיל שליחות, וידון למי הבעלות על החמור עד שייפדה

(נ"פ לקוטי שיהות חל"ו עמ' 59 ואילך)

תורת חיים.....יח

חשיבות ההתעסקות בהפצת היהדות

דרכי החסידות.....כא

מעלת הנשמה, ומעלות הפעולות

הוספה - שיחות קודש.....כג

אין עומדין להתפלל!

דברות קודש בענין "אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש"

לקראת שבת

כה

הם שני ענינים הפכיים: נפש האלקית - היא "חלק אלקה ממעל ממש", ועלי' נאמר "חי ה' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו", כך שענינה אינו אלא טהרה וקדושה בלבד; ואילו נפש הבהמית - כשמה כן היא - כמו בהמה שאין לה אלא ענינים גשמיים בלבד, ועאכ"כ הגוף, שהוא למטה גם מנפש הבהמית, עליו נאמר "גלמי ראו עיניך", בחינת דומם, ואפילו "יתוש קדמך".

ובכוח המפליא לעשות - מקשרים שני הפכים אלו.

והכוונה בזה היא - לא שישארו שני דברים נפרדים שלוחמים זה בזה, אלא לפעול אחדות בין נפש האלקית לנפש הבהמית והגוף; ועי"ז שיהודי פועל ענין של אחדות בעצמו, יש ביכולתו להמשיך ולפעול אחדות בעולם, שזהו תפקידו של "גוי אחד בארץ", שגם בענינים ארציים ממשיכים אחדות (כפי שמפרש רבינו הזקן, בעל השמחה, באגה"ק).

כיצד היא הדרך לפעול אחדות ושלוש בין נפש האלקית ונפש הבהמית?

ענין זה אינו יכול להיות ע"י הגברת החומר על הצורה - דכיון שנפש האלקית אפילו "בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'", להיותה חלק אלקה, שהנהגתו היא באופן "מאריך אפי' וגבי דילי'", היינו, שסוכ"ס מנצח וממלא כל עניניו, הרי מובן, שלא יתכן שיוכל להיות ענין השלוש באופן שנפש הבהמית תתנהג כרצונה;

הדרך היחידה לפעול ענין השלוש היא - שתהי' הגברת הצורה על החומר, הרוח על הגשם, ונפש האלקית על נפש הבהמית.

והיינו, שיכולים לפעול על נפש הבהמית והגוף שיסכימו לנפש האלוקית, כיון שגם בנפש הבהמית והגוף ישנו ניצוץ אלוקי, אלא שהניצוץ האלוקי נמצא במאסר ובגלות, וכאשר נפש האלוקית מנהלת מלחמה עמהם, הרי היא מבטלת את המאסר, כך, שהניצוץ האלוקי שבגוף ונפש הבהמית יוצא אל הגילוי ונעשה מושל על הגוף ונפש הבהמית.

ובלשון הרמב"ם - "שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו כו'", והיינו, ש"בית-דין" שבאיש ישראל, נפש האלוקית, מבטל את האונס של היצה"ר, ואז עומד האדם על עיקרו ועושה לפי רצונו האמיתי - למלא את רצון הבורא.

וכאמור, כאשר האדם פועל ענין השלוש בנוגע להפכים שבו, אזי "כמים הפנים לפנים גו'", באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, שגם הקב"ה מאחד שני הפכים - שיהי' "כלי" שיש לו מדידה והגבלה, ותהי' ברכתו של הקב"ה שהיא "עד בלי די", ואעפ"כ יהי' הכלי "מחזיק" ברכתו של הקב"ה.

להיות 'כלי המחזיק' ברכת הקב"ה

ועד"ז יובן בדברי המשנה "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום": מסופר בגמרא שכאשר חוני המעגל ביקש שירדו גשמים, וירדו גשמי זעף - טען ואמר "לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה", ולא "רוב טובה" ש"אינן יכולים לעמוד", היינו, שהעולם הנברא אינו כלי לברכה זו.

ואם הדברים אמורים בברכה שנפעלה ע"י תפלתו של אדם - עאכו"כ בנוגע לברכתו של הקב"ה מצד עצמו.

...ומזה מובן, שבסדר השתלשלות לא יכול להיות "כלי" שיוכל להיות מחזיק ברכתו של הקב"ה, דכיון שהקב"ה הוא למעלה ממדידה והגבלה, הרי כאשר נמשכת ברכתו של הקב"ה ב"כלי", אזי מתבטל ה"כלי" ממציאותו ("די כלי ווערט אויס כלי").

ובמכל שכן וק"ו ממה שמצינו בנוגע למלאכים, ש"הושיט הקב"ה אצבעו קטנה ביניהן ושרפם", היינו, שכאשר נמשך להם גילוי שכינה יותר מן המדה, אזי נתבטלה מציאותם של המלאכים, ועאכו"כ בנוגע למציאות של נברא בעולם הזה הגשמי, שכאשר תומשך בו ברכתו של הקב"ה, הרי איזה "כלי" שיהי, לא יוכל להיות מחזיק ברכתו של הקב"ה, ואדרבה: "ושרפם" - העולם יתבטל ממציאותו ויהי במצב של כליון ("ער וועט אויסגיין") לברכתו של הקב"ה שנמשכה בו.

'שלום' בעבודת האדם עצמו

...וסברא זו שוללת המשנה באמרה "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום", היינו, שהמשנה מחדשת שלמרות המושכל הראשון הנ"ל, ישנו "כלי" שמחזיק ברכתו של הקב"ה - ענין השלום:

שלום - ענינו יחוד שני הפכים, שכן, שני ענינים שהם באותו סוג, אין מלחמה ביניהם, ובמילא, לא שייך גם ענין השלום, ששולל מלחמה קנאה ותחרות.

וכיון שרצונו של הקב"ה שהנהגת האדם למטה תפעל הנהגה כזו למעלה, כמ"ש "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" - הנה כאשר הנהגת האדם למטה היא באופן שיש אצלו ענין השלום, דהיינו שהוא מאחד הפכים, הרי זה פועל שגם למעלה יתאחדו הפכים.

ובפרטיות יותר:

הענינים ההפכיים בעולם שהאדם צריך לחברם הם - מיצר ומרחב, גשם ורוח, גיהנום וקדושה.

ובכללות הרי זה החיבור של הגוף ונפש הבהמית עם נפש האלקית - שמצד עצמם

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

מפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים?

איך מתרץ רש"י קושייתו על ד' הימים בין לקיחת הפסח לשחיטתו? / איך מתקיים "משכו ידיכם מאלילים" בעצם לקיחת השה? / הסברת הטעם לד' ימים בין לקיחת הפסח לשחיטתו שהוא מצד שהיו ישראל "שטופים באלילים"

א. בפרשתנו מסופר על הדברים שצוה ה' את משה לומר לבני ישראל: "דבר אל כל עדת ישראל לאמר, בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות, שה לבית . . והי' לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה, ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים" (יב, ג-ו).

ובפירושו רש"י הקשה: "ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים, מה שלא צוה כן בפסח דורות?"

ומתרץ: "הי' רבי מתיא בן חרש אומר: הרי הוא אומר 'ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים'. הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו, ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר 'ואת ערום וערי' - ונתן להם שתי מצוות: דם פסח ודם מילה שملו באותו הלילה, שנאמר 'מתבוססת בדמך' בשני דמים . . ושהיו שטופים באלילים אמר להם 'משכו וקחו לכם', משכו ידיכם מאלילים וקחו לכם צאן של מצוה".

ותמהו המפרשים:

לכאורה, לאחר כל אריכות דברי רש"י, עדיין לא תורצה קושייתו בתחילה - והשאלה במקומה עומדת: אמנם יש חשיבות במצות הפסח כדי שבני ישראל לא יהיו ערומים ממצוות וכו', אבל לשם מה היו בני ישראל צריכים לקחת את הפסח ארבעה ימים לפני שחיטתו? !

ב. יש מפרשים (דעת זקנים מבעלי התוספות פסוק ג. ועוד) שביארו, שבדברי רבי מתיא בן חרש המחבר את "דם פסח" ל"דם מילה", יתבאר מדוע היתה לקיחת השה צריכה להיות ארבעה ימים לפני השחיטה:

לאחר ברית מילה יש להמתין שלושה ימים לפני שהולכים לדרך, מפני הסכנה (כדברי רש"י בפ' שמות ד, כד). ולפי זה צריך לחדש, שמילת בני ישראל היתה כבר בעשור לחודש [ולפי פירושם הכוונה "מלו באותו הלילה" היא (לא לליל הפסח, אלא) ללילה של לקיחת הפסח], כדי שיעברו עליהם שלושה ימים ויהיו ראויים לצאת ממצרים ביום הפסח. ולכן גם הקדימו את לקיחת הפסח לעשור לחודש, כדי שלבני ישראל יהיו את שתי המצוות יחד.

אבל פירוש זה קשה להולמו בדברי רש"י, שהרי רש"י אומר במפורש שה"דם מילה" בא ביחד (לא עם לקיחת הפסח, אלא) עם "דם פסח" – "מתבוססת בדמין, בשני דמים"; והרי פשיטא שענין "דם פסח" ה' לכו"ע רק בליל ט"ו ניסן ולא קודם לכן, ומוכח איפוא שגם "דם מילה" ה' רק אז! (וכן מפורש בשמות רבה פי"ט, ה. שהש"ר פ"א, יב (ג). ומוכח בעוד מקומות בדברי חז"ל).

ואם כן, שוב הדרא קושיא לדוכתה: כיון שענין זה של "מתבוססת בדמין, בשני דמים" – "דם פסח ודם מילה" – ה' "באותו הלילה" של ט"ו בניסן, מה טעם נצטוו להקדים את לקיחת הפסח כבר "בעשור לחודש"?

ג. ויש לומר, שהתשובה לשאלה זו נמצאת בסיום דברי רש"י – "ושהיו שטופים באלילים אמר להם 'משכו וקחו לכם', משכו ידיכם מאלילים וקחו לכם צאן של מצוה": בפשטות כוונתו בזה היא, ש"משכו ידיכם מאלילים" היא הכנה המאפשרת "קחו לכם צאן של מצוה" – אבל באמת יש לפרש, שבוזה עצמו שהם לוקחים צאן של מצוה נפעל הענין של "משכו ידיכם מאלילים",

כי הרי הצאן ה' העבודה זרה של מצרים. ונמצא, שבעצם לקיחת השה – "יראת מצרים" (לשון רש"י וז"ל, ח, כב) – במטרה לשוחטו, הרי זה עצמו הוא פרישה מעבודה זרה.

ומעתה יתבאר למה "הקדים לקיחתו לשחיטתו":

כיון שבני ישראל היו "שטופים באַלילים", היינו שהדבר ה' מורגל ומושרש אצלם בעומק נפשם, היתה נדרשת פעולה שתעקור מן השרש את אותו מצב ש"שטופים". ולשם כך אין די רק בעצם שחיטת הצאן לקרבן לה', כי אין בכחה של פעולה אחת הנעשית בן-רגע לשרש ולעקור הרגל רע שנדבק בבני ישראל באופן של "שטופים";

כדי לבטל את אותו הרגל שהתרגלו ישראל לאלילים, הוצרכו להדגיש את הזלזול באלילים באופן של פעולה ארוכה ונמשכת, שדוקא פעולה זו יכולה היתה להשפיע על עם ישראל ולהוציא אותם מההרגל שנדבק בהם. ולכן ציווה אותם הקב"ה לקחת

מצד ריחוק הערך – כיצד בכלל "עומדין להתפלל"?

וביאור הטעם של דין זה:

כאשר אומרים לאדם "דע לפני מי אתה עומד", אזי מתבטלת לגמרי האפשרות שהאדם יוכל לעמוד בתפלה לפני מי שאמר וה' העולם ולבקש את צרכיו, שהרי זהו ענין שבאין ערוך לגמרי!

ובלשון הכתוב: "אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח", וא"כ, למאי נפק"מ אם הוא מתפלל ומבקש אם לאו, אם יש בידו תומ"צ אם לאו – בה בשעה ש"מה מידך יקח"?!

ונמצא, שהמושכל הראשון הוא – "אין עומדין להתפלל";

וכדי לשלול את הענין ד"אין עומדין להתפלל", שהאדם יוכל לעמוד בתפלה לפני המקום ולבקש צרכיו, שזה גופא מורה על השייכות בין האדם המתפלל עם זה שממנו מבקש את צרכיו – הנה על זה אומרת המשנה "אַלֵּא מתוך כובד ראש":

איתא בגמרא "גמירי מן שמיא מיהב יהבי מישקל לא שקלי", והיינו, שמלמעלה ישנו רק ענין הבריאה להוות את היש ("מיהב יהבי"), אבל ענין ביטול היש לאין ("מישקל שקלי") – הנה מלמעלה "מישקל לא שקלי", אלא ענין זה ניתן לעבודת האדם, ועי"ז נעשה האדם שותף במעשה בראשית, כיון שפועל חידוש בהבריאה שמצד עצמה היא באופן ש"אין כל חדש תחת השמש".

וביטול זה – הכנעה ושפלות – הוא ה"כלי" שפועל את האפשרות שהאדם יוכל לעמוד בתפלה ולהתקשר עם הקב"ה, והיינו, לפי שכן הוא רצון הבורא, וכמ"ש "מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח".

נחיצות לימוד קודם התפילה

ועפ"ז מובן הטעם שהענין ד"כבוד ראש" קודם התפלה אינו רק הידור מצוה, אלא זהו תנאי שמעכב את קיום המצוה, שאי אפשר בלאו הכי – "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש" – כי, כדי לשלול את הענין ד"אין עומדין להתפלל", שיהי' לו התוקף לעמוד בתפלה לפני הקב"ה, מוכרח להיות הכבוד ראש, הכנעה ושפלות, "ונפשי כעפר לכל תהי'", דכיון שעומד בביטול במציאות, "כעבדא קמי' מרי'", אזי יכול להתקשר עם הקב"ה ולבקש ממנו שימלא את צרכיו.

וזהו הטעם שהנהיגו שחייבים ללמוד קודם התפלה ענין שמביא לידי התבוננות בגדולת ה' – שאין זה לימוד נוסף במשך היום, אלא לימוד שהוא תנאי המעכב, שלולי זאת לא יכול להיות ענין התפלה.

הוספה

לקט מתוך דברות קודש
בעניני הוראה, הדרכה וחזון בעבודת השי"ת
דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא עריכה,
באופן שנאמרו, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

אין עומדין להתפלל!

מצד ריחוק הערך - כיצד בכלל "עומדין להתפלל"? / נחיצות לימוד קודם
התפילה / להיות 'כלי המחזיק' ברכת הקב"ה / 'שלום' בעבודת האדם עצמו -
נפש האלוקית והבהמית / לא להיות חסיד בורח... / אין נעשים צדיק גמור
בחמש דקות!

מאריכות הלשון בדברי המשנה "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש"
(דלכאורה הול"ל בקיצור: "עומדין להתפלל מתוך כבוד ראש") - לומדים שדין זה אינו
רק דין לכתחילה, אלא גם בדיעבד הרי זה מעכב.

כלומר: ענין התפלה שחיובה בכל יום . . ולא רק פעם אחת ביום, אלא שלש פעמים
בימות החול, ועוד יותר בשבתות וימים טובים, ועד ליוהכ"פ שהוא יום שנתחייב בחמש
תפלות - הנה לא רק **לכתחילה** צריך להיות "כבוד ראש", ואם לאו, אינו מהדר במצוות,
אלא משמעות הלשון "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש" היא, שזהו ענין
שמעכב בדיעבד.

והיינו, שבנוגע לכל תפלה שבכל יום ויום צריכה להיות הקדמת הענין ד"כבוד ראש"
- שפירושו "הכנעה ושפלות".

והעצה לזה היא - כפי שפוסק הרמ"א בשו"ע שצריך להתבונן "מרוממות הא-ל ית'
ובשפלות האדם", ומובן, שאין זה ענין שיכול להעשות "בפיהם ובלשונם . . ולבם לא
נכון עמו", אלא צריך להיות לימוד והתבוננות באופן שע"ז תהי' התוצאה ד"כבוד
ראש", "הכנעה ושפלות", וכאמור, שאין זה רק ענין של לכתחילה, הידור ושבח מצוה,
אלא לעיכובא.

את הצאן למטרת שחיטתו מספר ימים לפני השחיטה בפועל, שעמידת הצאן - "יראת
מצרים" - במשך זמן ארוך כהכנה לשחיטתו, מדגישה בעיני בני ישראל שוב ושוב (בכל
רגע ורגע) את הפרישות מעבודה זרה והזלזול בה.

ד. ומעתה יתבאר הדיוק של "ארבעה ימים" דוקא:

כשרוצים לדעת שדבר מסויים נעשה מתוך מתינות ויישוב הדעת, ולא כדבר ארעי
וחולף, שבן רגע הי' ובן רגע אבד - הסימן הוא כאשר עוברים ארבעה ימים שבהם הי'
בידי האדם לחשוב ולהתבונן בו. וכמו שמצינו בנסיון העקידה שנתנסה אברהם אבינו,
שהקב"ה הראה לאברהם את הר המורי רק ביום הרביעי מאז שציווה אותו על העקידה
(כי אף שהי' זה ביום השלישי ללכתם בדרך, אבל הציווי הרי הי' יום לפני כן, כך שביחד
היו ארבעה ימים), ורש"י מבאר הטעם (וידא כב, ד): "כדי שלא יאמרו הממו וערכבו פתאום
וטרד דעתו, ואילו הי' לו שהות להמלך אל לבו לא הי' עושה". ולמדנו איפוא, שארבעה
ימים הם הזמן המספיק לאדם "להמלך אל לבו", ואז אפשר לדעת שעשיית הדבר היא
מתוך הסכמה אמיתית מצד עומק נפשו.

וכך כאן: עמידת הצאן למטרת שחיטה במשך ארבעה ימים, פעלה בבני ישראל את
ההרגש ששחיטת הצאן לקרבן והפרישות מעבודה זרה אינם דבר ארעי בלבד (שבסיומו
הם יחזרו לרגילותם הקודמת) - אלא דבר קבוע, אמיתי ופנימי.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

בין רשע ושאינו יודע לשאול לתם וחכם

והי' כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת

מה זאת - זה תינוק טיפש שאינו יודע להעמיק שאלתו כו', ובמקום אחר הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים וגו', הרי זאת שאלת בן חכם. דיברה תורה כנגד ארבעה בנים הם רשע ושאינו יודע לשאול והשואל דרך חכמה (יג, יד. רש"י)

לכאורה יש לתמוה, הרי שאלת החכם אינה מוזכרת בפרשתנו אלא בפ' ואתחנן, ומה מקום ראה רש"י להזכירה כאן? ומאידך, אם אכן הוצרך להזכירו, מדוע מזכירו אצל שאלת התם ולא לעיל בפרשתנו (יג, ה) כשמזכיר שאלות הרשע ושאינו יודע לשאול?

ויש לומר הביאור בזה:

ישנו חילוק עיקרי בין הרשע ושאינו יודע לשאול לבין התם והחכם:

הרשע ושאינו יודע לשאול, באם לא יענו על שאלותיהם ישנו חשש שלא יקיימו את המצוות כל עיקר, שהרי הרשע "הוציא עצמו מן הכלל", וגם זה שאינו יודע לשאול הוא בן כזה שאינו יודע אפילו שיש משהו לשאול. לא כן החכם והתם, ששאלותיהם אינן על עצם קיום המצוות אלא בקשת הסברה וטעם.

ולכן, כאשר מוזכרות בתורה התשובות לשאלות הרשע ושאינו יודע לשאול, אין לשאול מדוע לא מובאות גם תשובות לשאלות התם והחכם, שהרי אפשר לומר שיש חיוב תשובה ומענה רק לאלו שבלי המענה לא יקיימו את המצוות כל עיקר, אמנם אלו שבין כך יקיימו את המצוות - התם והחכם - אכן לא חשוב כל כך לענות להם.

אמנם, כאשר מוזכר בתורה שחייבים לענות גם ל"תם", נשאלת השאלה, הרי ברור שגם ל"חכם" ישנן שאלות על קיום המצוות, ואם חייבים לענות על שאלת ה"תם" כ"ש וק"ו שחייבים לענות ל"חכם", וא"כ איך יתכן שלא מוזכרת בכתוב התשובה לשאלתו?

ועל זה עונה רש"י "ובמקום אחר כו' הרי זאת שאלת בן חכם", דאה"נ, גם לבן חכם מחוייבים לענות, ואכן מוזכר הוא "במקום אחר", וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 185 ואילך)

בין "תם" ל"טיפש"

והי' כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת

מה זאת - זה תינוק טיפש שאינו יודע להעמיק שאלתו, וסותם ושואל מה זאת (יג, יד. רש"י)

במכילתא (כאן) ובהגדה של פסח נקרא הבן בשם "תם", ואילו כאן ברש"י קורא לבן זה בשם "טיפש", ויש לעיין בטעם השינוי.

ויש לבאר בפשטות:

במכילתא ובהגדה של פסח מפרשים את שאלת התם על מצוות ודיני הפסח. אמנם, בפשוטן של מקראות שאלה זו אינה על מצוות הפסח כי אם על מצות פדיון בכור, שעלי' מדובר בכתוב כאן.

והנה מצוות ליל פסח כוללות דינים ופרטים רבים, עדות, חוקים ומשפטים. משא"כ מצות פדיון בכור אין בה כ"כ הרבה פרטים.

ולכן, ברש"י, המפרש "פשוטו של מקרא" (ראה פירושו לבראשית ג, א, ועוד), קורא לבן זה "טיפש", כי לשיטתו השאלה מתייחסת למצות פדיון בכור שאין בה פרטים רבים, ולכן גם מי שאינו חכם אלא "תם", יש ביכלתו להגדיר את שאלתו בדיוק, ולא לשאול באופן כללי בלבד "מה זאת". ומכיון שאין בן זה יכול להגדיר את שאלתו בפרטיות אפילו בנוגע למצות פדיון בכור, מכלל ש"טיפש" הוא ולא "תם" בלבד.

אמנם, במכילתא והגש"פ מפרשים את השאלה לגבי מצוות הפסח שפרטי' רבים, ולכן קוראים לבן "תם", כי שאלתו אינה ראי' להיותו "טיפש", אלא גם מי שאינו חכם - "תם" - קשה לו לברר ולהגדיר את שאלתו במדויק, וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 186)

לקראת שבת

כא

לאיש בעל כשרון הרגש בשאיפות הנפש, מכל מקום הנה פרק תהלים פשוט הנאמר על ידי יהודי פשוט יש בו עצמיית שהוא רגש פנימי הרבה יותר באין ערוך מכמו שיהי' במשכיל נפלא של בעלי השיר והזמרה, עד אשר כל מעלתו של הבעל כשרון המהולל ברוב התשבחות הוא שבכוח כשרונו יכול הוא להגיע לאותה הבחינה והמדריגה של האיש הפשוט והתמים החי באמונתו וישרו העצמי, כי העיקר הוא העצמיית, הרצינות בהשלמות ("די ערנסקייט אין די גאנצקייט").

(אגרות קודש ח"ב עמ' קפ"ט)

פעולת אמרה, הנהגה טובה וניגון

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב] זצוקללה"ה נבג"ם אמר לי פעם: אמרה חסידית יוצרת בהירות בראש ומנקה את הלב, הנהגה טובה חסידית מאירה את הבית, וניגון חסידי מחזק את התקוה ואת הבטחון, מביא שמחה ומעמיד את הבית ואת בני הבית בקרן אורה.

(תרגום מאגרות קודש ח"ד עמ' פח"ט)

מעלת הפעולה עבור אוהב נאמן

אמר כ"ק אאמו"ר [הרש"ב] זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע: הסבא - כוונתו להוד כ"ק אאמו"ר בעל צמח צדק נבג"ם - אמר שמה שחושבים ועושים עבור אוהב נאמן הרי זה אמיתי יותר מכאשר עושה זאת האדם למען עצמו. כשהאדם עושה למען עצמו, הנה לעתים נוטה הוא לימין או לשמאל, אולם בענינים הנוגעים לאוהב נאמן הולכים בדרך הישר והישר.

(תרגום מאגרות קודש ח"ד עמ' צ"צא)

הזוכה לראות צדיק

האיש מר . . שי' . . בהיותו צעיר זכה לראות את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב] זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע, ומקובל אצל חסידים אשר מי שזכה לראות צדיק, ובפרט מי שזכה לדבר עמו, הנה 'מקיף' זה יכול הוא לפעול ישועות בקרב האיש ההוא ובני ביתו, ואם לפעמים יתמהמה חכה לו כי סוף דבר כל לב איש יתעורר לטוב והדבר תלוי במעורר ירא אלקים כנ"ל.

(אגרות קודש ח"ב עמ' קל"ד)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בענייני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

מעלת הנשמה, ומעלות הפעולות

לקט פנינים ממכתביו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ נ"ע בעניינים שונים

"אשרי העם שככה לו"

הנסיון היומי הראנו לדעת כי ברית כרותה לעבודה ותעמולה שאינה חוזרת ריקם ח"ו, וכל איש אשר נקודת נפשו מאירה לו להתעורר לקום לעזרת אחיו ועדתו הט' אשר ההשגחה העליונה גזרה עליו להיות שמה, לעורר לתורה ועבודה, הנה גם כמה וכמה מעמי הארץ שבהשקפה ראשונה נראה כי רחוקים המה מכל לחלוחית של רגש ("געפיל") הנה גם הם מתעוררים בהתעוררות טובה, אצלם נדלק הניצוץ ("בא זיי צוא פלאמט זיך דער פונק").

ואשרי העם שככה לו, וידוע הפירוש שאמר הוד כ"ק רבינו הגדול [אדמו"ר הזקן] נ"ע בשם רבו דרבו הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע שה"ככה" הוא שלו, דאיתא בזהר ח"ג (ברע"מ דקי"א ע"ב) קמו מארי מתיבתא ואמרו אשרי העם שככה לו, שככה בגימ' משה.

והנה "ככה" פירושו הדבר כמו שהוא ("אט אזיי ויא עס איז"), דהדבר כמו שהוא, הוא האמת של הדבר, וזיק היהדות הוא-הוא ה"ככה" של יהודי.

(אגרות קודש ח"ב עמ' קמא-ב)

פרק תהלים של יהודי פשוט

...ודבר זה יש לו עמק נפלא ואין הזמן גרמא להאריך בזה עתה רק יובן במוחש גשמי, הכל יודעים שבספר תהלים יש בו שפיכות הנפש ועליצותה למבין פירוש המלות, ובפרט

יינה של תורה

ביאורים בענייני הפרשה על דרך החסידות

תשובה גם כשהלב "אטום"

כל אחד יכול לשוב בתשובה / עונש פרעה - על שלא "דחק" ועשה תשובה / "לא ידח ממנו נדח" / השפעה על יהודי אינה חוזרת ריקם

התעללות גדולה התעלל השי"ת בפרעה: הוא מצווה אל משה (ריש פרשתנו) "בא אל פרעה" ולהתרות בו שבאם לא ישלח את בני ישראל תבוא על מצרים מכת ארבה, אך יחד עם זאת מדגיש השי"ת למשה שאין פרעה יכול לבחור בטוב ולשלח את בני ישראל - "כי אני הכבדתי את לבו".

וזהו הי' גודל עונשו של פרעה: הוא הבין היטב ש"אבדה מצרים" (פרשתנו י, ז) על ידי המכות, אך מרוב חטאיו נלקחה ממנו הבחירה בטוב, ובעל כרחו נאלץ להמשיך ולחטוא ולקבל את המכות הנותרות. וכל זה הוא כעונש על שלא שילח את בני ישראל בתחילה.

אך דבר תימה מוצאים אנו בהתראה על מכת ארבה:

בלשון התראת משה את פרעה, נאמר "כי אם מאן אתה לשלח את עמי, הנני מביא מחר ארבה בגבולך". ולכאורה כיצד יתכן לומר כן? והלא באמת לא הי' בכוחו של פרעה לשוב בתשובה, והעונש לא בא על אי ציותו להתראת השי"ת, אלא על חטאיו הקודמים.

ואף שזה גופא הוא ההתעללות בפרעה, שמתרים בו, ואינו יכול לציית, והוא נענש על כך - הרי מכל מקום כיצד אפשר לומר בלשון ההתראה שהמכה באה על מיאונו כעת לשלח את העם, הרי עתה הוא אנוס, והעונש הוא באמת על לשעבר?

כל אחד יכול לשוב בתשובה

גם בנוגע לבני ישראל, מוצאים אנו מקרים שבהם השי"ת מונע מן האדם את עשיית התשובה. וכך אמרו במשנה (סוף יומא), ש"האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין

מספיקין בידו לעשות תשובה". וכן מצינו גבי "אחר" שהעיד "שמעתי מאחורי הפרגוד: שובו בנים שובבים חוץ מאחר" (חגיגה טו, א).

אמנם, נתבאר בספר התניא (לקוטי אמרים פכ"ה; אגרת התשובה פי"א) שגם כשירד האדם למצב נחות ושפל זה, עדיין לא אפסה תקוותו, והרי הוא יכול להתעורר ולשוב אליו ית'.

כי דייקו חכמים לומר ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה", והיינו שאין מסייעים ו"מחזיקים ידו להיות לו שעת הכושר לעשות תשובה", ומלמעלה מערימים קשיים ומהמורות על דרכי התשובה שלו. אבל אם למרות כל המניעות "דחק ונתחזק, ונתגבר על יצרו ועשה תשובה – מקבלין תשובתו", כי "אין לך דבר שעומד בפני התשובה" (ירושלמי פאה פ"א ה"א).

ואפילו בנוגע ל"אחר", כתב המהרש"א (בחדא"ג לחגיגה שם ד"ה יצתה) שלמרות ששמע בפירוש שאין השי"ת חפץ בתשובתו – "שובו בנים שובבים חוץ מאחר", מכל מקום "לא הי' לו להשיג בכך", והי' עליו לדחוק ולשוב בתשובה למרות שדחאוהו. וכל זאת, משום ש"אין לך דבר שעומד בפני התשובה" [נראה גם בפי' רבנו חננאל שם: "שאלו הי' חוזר – לא הי' נטרד, שאין הפרגוד ננעלת בפני בעלי תשובה"].

עונש פרעה – על שלא "דחק" ועשה תשובה

ומעתה יובן כיצד נענש פרעה על שלא שילח את בני ישראל לאחר שכבר הכביד השי"ת את לבו:

אכן, פרעה הרגיש היטב כיצד הוכבד לבו. מצד אחד, הוא הבין שמוכרחים לשלח את בני ישראל, שהלא "אבדה מצרים", ומאידך, הרגיש שאינו מסוגל לשלחם וכבר אין הדבר תלוי בו.

ואף על פי כן, יכול הי' פרעה לדחוק ולהתחזק ולעשות תשובה. כי גם כאשר השי"ת מונע את התשובה מן האדם, הרי כאמור, הכוונה היא שהשי"ת אינו מספיק ומסייע בעדו, ואף מקשה ומכשיל אותו בדרכי התשובה; אבל עדיין אם דחק ונכנס, הרי מקבלין אותו, ואין דלת ננעלת לעולם בפני בעלי תשובה.

ונמצא, שגם לאחר ש"אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו", עדיין אפשר לבוא לפרעה ולומר לו ש"אם מאן אתה משלח את עמי", ייענש בכך ש"הנני מביא מחר ארבה בגבולך". כי למרות שנראה שאין לו בחירה ואינו יכול לשלחם, עדיין בכוחו להתחזק ולהתגבר ולבחור בטוב.

וממילא, כאשר לא שב פרעה בתשובה, ראוי הוא לעונש על חטאו של עבשיו, ולא רק על מה שחטא בתחילה לפני שהוכבד לבו.

הצלת יהודים מטביעה בנהר עם-הארצות

מרגיש אני במכתבו, שפליאה האמורה היא פליאה של כמה מידידיו, לכן בקשתי למסור גם להם תוכן האמור, והעיקר לעוררם ולהסבירם, אשר:

כמה מאחינו בני ישראל טובעים בים הגדול של עם הארצות, וזוהי הסיבה היחידה שכמה מהם אין נזהרים בקיום המצות בפועל. וב"כ מי שיש בידו לעשות מה בזה ומסתתר בד' אמות שלו ומסביר זה לעצמו שהוא הצודק והם הם כו', כבר נתבאר ענינו בזה הקדוש במקומות הידועים בחילוק שבין הנהגת משה רבינו לאחר מתן תורה – לבין הנהגת נח שהי' קודם מתן תורה.

ובאמת אין צריכים להסברת הזהר הק' בזה, אלא במכל שכן וקל וחומר מהצלת הגוף, שאם הי' מי שהוא עובר על שפת נהר ורואה איש ישראל טובע בנהר – בודאי שהי' מפסיק משנתו ועושה כל מה שביכולתו להצילו מן הטביעה, ולא הי' שואלו אם מניח תפילין הוא בכל יום וכו'. ואם בהצלת הגוף כן הוא – עאכ"כ בהצלת הנשמה.

ועוד להוסיף שאפילו את"ל שספק הוא אם ישנה השומע דרכיו כשילמדו אתו תורה, הרי מי הוא זה ואיזהו שיכול לפסוק דיני נפשות על מי שהוא שלא יחזור בתשובה ח"ו, ועל כל פנים ספק יש בדבר, ועל כל פנים ספק-ספיקא, ופסק דין הש"ח-ערוך הוא אשר עניני פקוח נפשות דוחים כל – אפילו על הספק וכמה ספיקות, והאמור כתוב באותו הש"ח ערוך שבו כתוב גם כן על דבר הנחת תפילין וכו'.

ויהי רצון שימצא אותיות הצריכות להסביר לידידיו את כל האמור, עד שישנו את הנהגתם דעד עתה, ויקיימו מאמר רבותינו ז"ל בשעת המכנסין פזר, להפיץ מעיינות דברי אלקים חיים עד שיגיעו גם חוצה.

(אגרות קודש חייג עמ' רד)

"לא ידח ממנו נדח"

מסיפור התראת פרעה, יש ללמוד הוראה בעבודת השי"ת. שהלא נוסף על כך ש"תורה" בכללותה היא מלשון הוראה (זהר ח"ג נג, ב) הרי בסיפור "בא אל פרעה" נאמר בפירוש "למען תספר באזני בנך ובן בנך".

והלא הדברים קל וחומר:

פרעה הי' גוי, שחיותו היא מ"שלוש קליפות הטמאות" (ראה תניא פ"א ועוד), ונוסף לכך הי' במצב שמחמת חטאיו הכביד השי"ת את לבו ומנע ממנו את התשובה; ואף על פי כן, גם במצב שפל זה עדיין הי' בכוחו לחזור בתשובה.

ואם כן, על אחת כמה וכמה בנוגע ליהודי, שחיותו היא מן הקדושה, מנפשו האלוקית שהיא "חלק אלוהי ממעל ממש" (תניא פ"ב). ואף כשיהודי חוטא, הרי עדיין נשמתו קשורה בו ית' – "גם בשעת החטא הייתה באמנה אתו ית'" (תניא פכ"ד).

ואם כן, גם בשעה שהיהודי נמצא במצב של לבו נאטם ונדבקה בו בחינת "פרעה", והוא מרגיש שאינו רוצה ואינו יכול לחזור בתשובה, הרי בוודאי ובוודאי שתמיד יש בו את הכח לגלות את נשמתו. לב ישראל תמיד ער הוא להשי"ת ותורתו (שה"ש ה, ב. ובמדרש רבה עה"פ), וצריך רק להסיר את המונעים ומסתירים על נפשו האלוקית, ולשוב בתשובה.

ואפילו כאשר התורה מעידה שהשי"ת מונע את האדם מן התשובה, כפי שנאמר "ואתה הסבות את לבם אחרנית – מנעת מהן התשובה" (מלכים א יח, לז; רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ג), גם אז יכול האדם לעשות תשובה. ומה שהשי"ת מקשה על האדם את התשובה, הרי זה גופא הוא בכדי לזעזעו ולעוררו לתשובה עמוקה כאשר ירגיש נחיתות וחומרת מצבו.

על אודות כל איש ישראל נאמר ש"לא ידח ממנו נדח" (תניא ספ"ט. ע"פ שמואל ב יד, יד), והשי"ת מצפה לכל יהודי ויהודי שישוב בתשובה. וסוף כל סוף, הנה "אין לך דבר העומד בפני התשובה" (ראה ירו' פאה פ"א ה"א).

השפעה על יהודי אינה חוזרת ריקם

עוד יש ללמוד מהתראת פרעה שבפרשתנו:

כאשר ישנו יהודי שלבו אטום רח"ל לענייני תורה ומצוות, ועד שהוא נמצא במצב של "מנעת מהן התשובה", והשי"ת "מחזק את לבו"; מכל מקום אין להרתע ממצבו הנחות, ויש לעוררו לתשובה, ובמכל שכן ממה שמה ניסה לעורר את פרעה לתשובה במצבו השפל.

ואף שציווי התורה "הוכח תוכיח את עמיתך" (קדושים יט, יז) נאמר רק על מי שהוא

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

חשיבות ההתעסקות בהפצת היהדות

יסוד ההצלחה בפעילות יהודית

בתמי' מהולה בצער קראתי במכתבה על דבר תועלת עבודתה בשטח החינוך הכשר, אשר מעין יאוש נודף מבין השיטים, ומשתמש אני גם בביטוי תמי', כי כל המתבונן בדברי ימי עם ישראל, ובפרט בשנים הכי אחרונות, אפילו התבוננות קלה נוכח לדעת כי פעולות שלכאורה לפי ראות עיני בשר לא הי' להן עתיד, ובפרט בהשוות אותן לפעולות אחרות, באה המציאות והוכיחה אשר דוקא הן הצליחו, ויסוד ההצלחה הי' זה שפעלו בהן לשמה באמיתיות ובאופן היוצא מן הלב, ובתקופתנו זו כל אחד ואחת מאתנו המהלך ע"פ אדמות, מופת חי הוא להשגחה פרטית של בורא העולם בעניני עולם הזה.

וכבר מלתי אמורה וביותר ביאור במקום אחר, אשר דברי המורה הגדול הוא הרמב"ם, אשר כל משך חיי האדם הוא סדר ד"בכל דרכיך דעהו", וכמו שהאריך בזה בהלכות דיעות פרק ג' ועוד, מביאים גם כן את האדם המתבונן ללכת בדרכים אלו באופן זה מתוך שמחה, ואם לפעמים נדמה לו בעריכת החשבון שאין לזה עתיד ושאין מקום להצלחה וכיוצא בזה ועל ידי זה נחלש בפעולות בכיון האמור, ברור הדבר שזהו מתחבולות היצר הנקרא כסיל.

תקותי ששורותי אלה המעטות בכמות תספיקנה שתתבונן בהאמור על דעת עצמה ע"מ להוסיף מרץ בפעולות בשטח היהדות בכלל ובשטח חינוך הכשר ביחוד מתוך שמחה.

(אגרות קודש ח"ג עמ' קפג ואילך)

"עמך במצוות" (תנא דבי אליהו רבה פ"ח. וראה תניא פרק לב), מכל מקום כאשר מוצאים יהודי במצב נחות אין להכנס לשום חשבונות, ויש "להתרות" בו ולהשפיע עליו בדרכי נעם שישוב בתשובה שלמה, וימנע מעצמו את ה"מכות" והיסורים.

ו"ברית כרותה לעבודה ותעמולה שאינן חוזרות ריקם" (לוח "היום יום" כו אדר א') – לפעמים נראה שלא נפעל מאום באותו יהודי על ידי דברי ההשפעה; אך יש לידע נאמנה שבמוקדם או במאוחר תישא התעמולה את פירותי. בסופו של דבר תוסר ממנו כבידות הלב, והוא יצא מ"מצרים" ומהגלות הרוחנית שהוא שרוי בה.

ואזי יוצאים "כל צבאות ה'" (פרשתנו יב, מא) ללא יוצא מן הכלל מגלות זו האחרונה, ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו).

"הלכה שבפשט", דהבעלים הוא שצריך להפסיד את ממונו במו ידיו, דפעולת העריפה (הפסדת ממונו) צריכה להיעשות ע"י בעל החמור בעצמו, פי', כיון שהתנהג באופן אכזרי בממונו של כהן, "הפסיד כו'", לפיכך עונשו שהוא (בעצמו) צריך לעשות פעולה אכזרית בממון ש"ו, "יפסיד ממונו". ואם כנים הדברים יש להכריע החקירה שבראש הדברים, דכיון שהיא חובת גברא דבעל החמור לערוף בעצמו, וזהו כל מהות וגדר מצות העריפה, פשוט שאין חבירו יכול לזכות בקיום חובה זו.

ויש להוסיף עוד, דלענין פדיון דחבירו שקו"ט המפרשים בטעם הדבר, דבתוס' ב"ק סח: אי' שמצות פדי' אינה חובת הבעלים (והוא כמו פדיית הקדש, שכל אדם יכול לפדות ממון הקדש, לא רק הבעלים שהקדישו), אבל לדעת כמה מפרשים (ראה מהרי"ט אלגאזי להל' בכורות להרמב"ן פ"א ס"ז, מנ"ח מצוה כב, שו"ת צ"צ יו"ד סרכ"ב) הפדיון פטר הוא חובת הבעלים, ופדיון ע"י חבירו מועיל רק מטעם (זכי' ו) שליוחות. ועפ"הנ"ל בשי' רש"י עה"ת נ"ל דכ"ז הוא רק לענין פדי', משא"כ בעריפה לא יהני גם אם ימנה את חבירו בפירוש לשליח, כי חובת העריפה היא עונש על הגברא, שצריכה להעשות במו ידיו (כנ"ל), שרק בזה מתקיים עונשו.

אמנם עדיין צע"ק הביאור הנ"ל בענין הל' "הוא הפסיד ממונו של כהן", דלכאור' מ"מ אין כאן הפסד ממון שישנו כבר ביד כהן אלא רק מניעת ריוח ממנו, שלא נתן לו שה (ואפשר שצ"ל דלהאי מ"ד גם מניעת ריוח נק' הפסד, כידוע החקירה בזה, עיי' שדי חמד כללים מע' ה

אות סט ובפאת השדה לשם; ועדיין דוחק הל' "הפסיד ממונו של כהן" ולא "גרם הפסד לכהן" (וכיו"ב). והנה במהרי"ט אלגאזי על הל' בכורות להרמב"ן פ"א סי"ג נקיט דגדר פדיון פטר חמור הוא – פדיית החמור מיד הכהן, דבעצם תיכף משנולד שיין לכהנים כמש"נ "לך יהי", אלא שהתורה ציוותה לישראל לפדותו מהכהן, ולפ"ז זכות הכהן אינה רק בפדיון הפט"ח, אלא בפט"ח עצמו, ולפ"ז אפ"ל דאין כוונת הל' "הפסיד ממונו של כהן" על מניעת הריוח דהשה אלא על הפט"ח גופא, דמי שאינו רוצה לפדות ה"ה מפסיד מן הכהן ממון זה דהפט"ח (ואף שהתורה ציוותה לישראל לפדותו מן הכהן, הרי סו"ס יש לכהן זכות בחמור כדמי הפדיון (דמי שה)). ויל"ע בכ"ז ע"ד ההלכה אי שיין למינקט דהחמור ממונא דכהן הוא, עי' היטב בסוגיין יא. בביאור פלוגתא ר"ש ור"י אי פט"ח מותר בהנאה קודם הפדיון, ועיי' קידושין נז: גבי מקדש בפט"ח. ועיי"ע שו"ת הרשב"א ח"א סשי"א וביאורי הגר"א יו"ד סי' שטו סק"ב. מיהו ע"ד פשט הכתובים אכן משמע דזהו גדרו של פדיון, שנפדה מן הכהן ועד אז שיין לו (וכן מוכיחה פשטות הכתובים דפ' קרח אודות הנתינה לכהן "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהי לך, אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", הרי ד"ב" פטר רחם ל"ב" בשר גו' באדם ובבהמה יהי לך" (לכהן) ורק שאח"כ מיעט הכתוב בכור אדם ובכור בהמה טמאה שאין הם עצמם ניתנים לכהן אלא רק פדיונם).

פנינים

דרוש ואגדה

שמסביבו. וגם ענין זה רואים ב"דם מילה" ו"דם פסח":

דם מילה – משמעותה של ברית המילה היא שה"ברית" בין היהודי ובין הקב"ה אינה רק ברוחניות לבד, אלא הדבר ניכר בבשר הגשמי, עד ל"יסוד סיומא דגופא" (הקדמת ת"ז יז, א), המקום הכי נמוך בגוף, וגם הבשר הגשמי מתקשר עם הקב"ה ב"ברית עולם" שלמעלה מן הטעם והדעת. ויתירה מזו ב"דם פסח", שהקשר משפיע לא רק על גופו של היהודי עצמו, אלא גם בדבר שהוא מחוצה לו, בעולם סביבו, ועד לשה, שהי' העבודה זרה של מצרים, וגם דבר כזה הושפע מהמסירת נפש שלמעלה מטעם ודעת.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ג עמ' 864 ואילך)

מתניים, נעליים, מקל - להשפיע בכל מקום

ובכח תאכלו אותו, מתנים חגורים, נעליים כרגליכם, ומקלכם בידכם (יב, יא)

יש לבאר תוכן הדברים בעבודת האדם לקונו:

מתנים – הם דבר המעמיד כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם (לשון אדמו"ר הזקן נ"ע באגרת הקודש סי' א). ומרמזות הן על עבודת האדם עם עצמו, שיגיע לשלימות בעבודתו בכל עניניו "כל גופו עם הראש".

אך עם זאת, על האדם לדעת שלא די

דם ברית מילה ודם פסח

ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף

ביום שיצאו ישראל ממצרים כו' והיו לזכרון דם מילה ודם פסח, והיו נותנין על משקוף בתיהן, וכשעבר הקב"ה לנגוף את מצרים וראה דם הברית ודם הפסח כו' אמר הקב"ה בזכות דם ברית מילה ודם פסח גאלתי אתכם (יב, ז. פרד"א פכ"ט)

יש לבאר מה שדווקא "בזכות דם ברית מילה ודם פסח" יצאו ישראל ממצרים, כי יציאת מצרים באה מחמת אהבתו העצומה של הקב"ה לישראל שלמעלה מטעם ודעת, וככהנה לזה היו ישראל צריכים להראות את אהבתם להקב"ה שלמעלה מן השכל, ודבר זה מתבטא בשתי מצוות אלו:

דם מילה – הכריתת ברית שעל ידי מצות מילה היא קשר עצמי עם הקב"ה שלמעלה מן השכל, ולכן המצוה היא למול את הילד כשהוא בן שמונה ימים בלבד, אף שעדיין אינו בר שכל כלל. דם פסח – קיום מצות קרבן פסח היה כרוך במסירות נפש שלמעלה מן השכל, שהרי לקחת השה והכנתו לשחיטה לעיני המצרים, שהשה שימש להם כעבודה זרה, היתה סכנת נפשות של ממש.

ושתי מצוות אלו – שלמעלה מן הטעם והדעת – גרמו לגילוי אהבתו העצומה של הקב"ה לישראל, שלמעלה מן השכל, ועל ידי זה זכו לגאולה.

אמנם, כדי שבני ישראל יזכו להיגאל ממצרים לא די בעצם קיומו של קשר עם הקב"ה שלמעלה מן השכל, אלא קשר זה צריך להשפיע גם על גשמיות האדם והעולם

הפסד לכהן בלי כל תועלת לעצמו, והי' הפך החסד והרחמים, ולהכי נענש מדה כנגד מדה, שלא זו בלבד שחמורו נהרג אלא אף "עורפו בקופין מאחוריו והורגו", הריגה באופן המדגיש שהיא פעולה של הפסד בלבד, "יפסיד ממונו", ועי"ז ישים אל לבו האכזריות שבהנהגתו כו'.

ומענתה י"ל דזהו שדייק ונקט "יפסיד ממונו" ולא "יפסד ממונו", דל' "יפסד ממונו" קאי על החפצא ד"ממונו", דהיות שהוא גרם שיפסד ממון הכהן, לכן גם ממונו נפסד נולפ"ז י"ל שהוא ע"ד חיוב תשלומין, דהיות שהוא גרם הפסד בממון חבירו, חל חיוב תשלום (ושיעבוד) על ממונו, ומעין זה בנדו"ד, דהיות שהפסיד ממונו של כהן, לכן חל חיוב של "הפסד" על ממונו; משא"כ "יפסיד ממונו" קאי על הגברא, ובלשון זו מודגש יותר העונש על הגברא, שהוא צריך להפסיד ממונו. והיינו כנ"ל דלדידי' עיקר העוול בהעדר פדיית פטר חמור אינו הצד הממוני שבזה (שגרם חסרון בממונו של כהן) אלא אכזריות הגברא, שכוונתו אך להפסיד ממון הכהן בלי תועלת והנאה לעצמו, ו"לפיכך יפסיד ממונו", בל' דקאי על הגברא, שהוא צריך להרגיש ענין של הפסד בממונו.

ומענתה אולי יש לחדש עוד, דלשון "יפסיד ממונו" בפרש"י כאן פירושו לא רק שסובב הפסד בממונו, אלא שגורם הפסד ונזק לממונו, ור"ל חידוש דין (ואף שלא בא רש"י אלא לפשוטו של מקרא ולא קאי בעולם ההלכה, כבר נודעו בשערים דברי השל"ה במס' שבועות דפרש"י כולל בתוכו גם ענינים מופלאים משאר דרכי התורה, והיינו נמי דברים שבתחום ההלכה וכו',

וערפתו, מכאן אמרו מצות פדי' קודמת למצות עריפה (והוא הוא דבר המשנה הנ"ל, דתנן התם "לא רצה לפדותו, עורפו בקופין מאחוריו וקוברו"). ד"א, ואם לא תפדה וערפתו אם אין אתה פודהו עורפהו הואיל ואבדת נכסי כהן אף נכסין יאבדו", דמשמע דדעות חלוקות אינהו והך בתרייתא לא אזלא כקמיתא (ועי' היטב פלוגתת הרמב"ם והראב"ד ריש פ"ב דהל' ביכורים). ובמהרי"ט אלגאזי להל' בכורות להרמב"ן פ"א סי"ד ביאר על מכילתא זו, דלת"ק עריפה היא מצוה כמו פדי' אלא שמצות פדי' קודמת; אבל לפי הד"א עריפת פטר חמור אינה מצוה, אלא עונש וקנס לבעל החמור על שלא פדה אותו בשה (והיינו דעת לוי בברייתא).

והנראה בזה דבדרך פשט המקרא לא נקטינן לחלק בין הדברים, ואדרבה ראוי לצרפם, כי בזה יתבאר טעם והגיון לדין עריפה, ויתוסף נופך בדברי הברייתא "הפסיד ממונו של כהן לפיכך כו'", פירוש דיסוד חיוב העריפה הוא מחמת שכשאינו רוצה לפדותו אינו אלא מפסיד ומזיק לכהן, כי לו עצמו אין שום הנאה וריוח מזה, דהא כבר רמז רש"י בדיבור שלפנ"ז דקודם פדייתו ה"ה אסור בהנאה כדברי ר' יהודה בסוגיין ט: (וכן קיי"ל לדינא, רמב"ם הל' בכורות פ"ד ה"ב, טושו"ע יו"ד סי' שא), ועוד, דאם אינו פודה צריך להמיתו, והרי אם ה' פודה אותו בשה ה' מרוויח כי ערך השה הוא פחות מערך החמור (עי' בסוגיין שם "אפסידא דביני ביני" וברש"י, ולהלן שם "תפדה בכל שהוא". ושם יא. "ולא אמרה תורה בשה להחמיר עליו אלא להקל עליו") – וא"כ אין העדר הפדי' אלא

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

בהגדרת דין עריפת פטר חמור

יפלפל בשיטת רש"י, דהגדרת העריפה היא חיוב על הגברא בעל הפטר ולא רק על ממונו / עפ"ז יכריע בהחקירה אי יכול להתקיים ע"י אחר ואם מועיל שליחות, וידון למי הבעלות על החמור עד שיפדה

גרסינן בבכורות יא. "הפודה פטר חמור של חברו פדיונו פדוי", ובמנ"ח מצוה כג דין לענין עריפת פטר חמור דחבירו, ואתי עלה דיש לאסור משום מזיק ממון חבירו, והיינו משום דנקיט התם דמן הדין רשאי הבעלים לעולם לפדותו בשוה (הפחות משווי החמור, כמו שיובא להלן מכ"מ בסוגיין) במקום העריפה, נמצא שהעורף מפסידו. ומעתה יל"ע לפמש"כ רש"י בבכורות י: (הובא במנ"ח שם לעיל מיני) גבי ל' הברייטא בטעם עריפה "הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יופסד ממונו", דפרש"י "לפיכך יופסד ממונו, יכפוהו בית דין לעורפו לאחר שלשים", וא"כ אפשר דלאחר ל' רשאי חברו לערוף (כשם דאמר' שפדיונו מועיל) כי אינו מפסידו דבלאה"כ כופין אותו לערוף.

ומה גם שהא דעורפו בקופיין כו' הוא דעת הכל, דמקורו בסתם משנה ספ"א דבכורות; משא"כ הך טעמא דהוא הפסיד כו' הוא רק דעת לוי בברייטא. ודו"ק עוד בל' המכילתא על אתר "ואם לא תפדה

ד'הנה על הנא' בפרשתנו "וכל פטר חמור תפדה בשוה ואם לא תפדה וערפתו", פירש "וערפתו, עורפו בקופיין מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו". ומקורו בברייטא הנ"ל, אבל המעיין יבחין ששינה בדקדוק קל, דל' הברייטא "לפיכך יופסד ממונו" והוא שינה וכ' "יפסיד ממונו", וכיון שאין תג בלא כלום יש לבאר דבשינוי זה רמז הגדרה במהות דין עריפה (המתאימה יותר בדרך פשט המקראות, כדרך פירושו על התורה). ובהקדם דיל"ע מהו שצירף כאן בדיבור א' גם הא דאופן העריפה הוא "עורפו בקופיין מאחוריו והורגו", ומה ענין אופן המצוה לטעמה שנעשו לאחד שלא כדרכו לחלקם בדיבורים שונים.

איברא דיש להוכיח מפרש"י על הכתובים דלעולם אא"פ לערוף פטר חמור שאינו שלו, ולא מטעם חיצוני מדין מזיק וכיו"ב, אלא מגדר דין עריפה גופא.

בא איתה במגע ובמשא ומתן, כמו הארץ שהאדם עומד עלי'. אך על דברים שאינם קשורים אליו ישירות ואינם שייכים אליו, לא מוטל עליו חיוב להשפיע גם עליהם.

וזהו "מקלכם בידכם", שהאדם משתמש ב"מקל" כדי להגיע לדברים שאינו יכול להגיע אליהם בידו, והיינו שגם במקום המרוחק ממנו ואין לו שייכות קרובה לאדם, יש ביכולתו לגעת בו ע"י מקל. וזו הוראת הפסח, שמוטל חיוב על האדם להשפיע בכל מקום שיכול, לא רק על עצמו ועל סביבתו הקרובה, אלא עליו להשתמש אף ב"מקל" ולהשפיע גם על הסביבה הרחוקה, מקום שאינו יכול להגיע לשם בידיו.

(ע"פ 'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים' ח"ב עמ' תשפג ואילך)

בעבודתו עם עצמו, אלא עליו להשפיע גם על סביבתו ועם אלו אשר בא אתם במגע, להביא אותם לידי שלמות בעבודת ה'.

ועבודה זו מרומזת בנעליכם, שהנעליים הן החלק בגוף האדם שעל ידו יכול האדם לנגוע בדבר שמחוץ ממנו, היא הארץ שעליה הוא עומד. שהרי על ידי הנעליים יכול האדם להיזהר שלא ינזק מהסביבה המסוכנת כנחשים, עקרבים וקוצים הנמצאים בארץ. וגם, ע"י הנעליים הרי האדם סולל את הדרך ומשווה אותה לאנשים האחרים שיוכלו ללכת עלי' גם בלי נעליים. וכן הוא בעבודת ה', שעל האדם ליזהר שלא יושפע וינזק מהסביבה המסוכנת, ולאידך עליו להשפיע על הסביבה להעלותה ולתקנה.

עלול האדם לחשוב שעבודה זו היא רק עם הסביבה הקרובה אליו, שבין כך הוא